

ΙΔΡΥΜΑ ΓΙΑ ΤΟ ΠΑΙΔΙ «Η ΠΑΜΜΑΚΑΡΙΣΤΟΣ»

1953 - 2006

Κείμενο Μαρίτσα Καμπούρογλου

ΙΔΡΥΜΑ ΓΙΑ ΤΟ ΠΑΙΔΙ «Η ΠΑΜΜΑΚΑΡΙΣΤΟΣ»

Σύντομο Ιστορικό

Το Ίδρυμα είναι ΝΠΙΔ εποπτευόμενο και επιχορηγούμενο από το Υπουργείο Υγείας και Κοινωνικής Αλληλεγγύης. Ιδρύθηκε από τη Μονή της *Παμμακαρίστου* το 1953 με αρχικό σκοπό να περιθάλψει τα σεισμόπληκτα παιδιά των Ιονίων Νήσων και στη συνέχεια του Βόλου και της Σαντορίνης. Στην πορεία των 53 χρόνων της λειτουργίας του το Ίδρυμα κλήθηκε να ασχοληθεί και με άλλες ομάδες παιδιών που είχαν ανάγκη από άμεση βοήθεια. Περιληπτικά θα μπορούσε να χωριστεί η δράση του σε 4 περιόδους:

1^η Περίοδος 1953-57

Το Ίδρυμα άρχισε τη λειτουργία του ως προνοιακού πλαισίου τον Αύγουστο του 1953 μετά από τους καταστρεπτικούς σεισμούς των Ιονίων Νήσων. Η Κοινότητα των Μοναχών της Μονής της *Παμμακαρίστου* ανέλαβε τη φροντίδα των 50 και πλέον παιδιών που τα σπίτια τους είχαν τελείως καταστραφεί και οι οικογένειές τους χρειάστηκε να εγκαταλείψουν τις εστίες τους και να αναζητήσουν την τύχη τους σε άλλες περιοχές της Ελλάδας. Κυριαρχούσες μορφές στην δημιουργία του Ιδρύματος υπήρξαν ο Σεβασμιότατος Χαλαβαζής και η Αδ. Μαρίνα Κουμάντου που κάνοντας έναν υπεράνθρωπο και εξαντλητικό αγώνα στο εξωτερικό κατάφεραν να προσελκύσουν κονδύλια από ανθρωπιστικές οργανώσεις και από ιδιώτες που πίστεψαν στην ανάγκη και στο έργο τους και έτσι οι πρόχειρες καλοκαιρινές κατασκηνώσεις μεταμορφώθηκαν σε ένα ασφαλές και ζεστό σπιτικό.

Το 1954 με βασιλικό διάταγμα συστήθηκε και το δημοτικό σχολείο για να καλύψει την εκπαίδευση των παιδιών. Μέχρι το τέλος της δεκαετίας το Ίδρυμα δέχθηκε και άλλα παιδιά από τις σεισμόπληκτες περιοχές του Βόλου και της Σαντορίνης.

2^η Περίοδος 1957- 1980

Λίγο πριν κλείσει η δεκαετία του '50 ένα νέο κοινωνικό πρόβλημα απαιτούσε άμεση αντιμετώπιση. Χιλιάδες Έλληνες της διασποράς από την τότε Σοβιετική Ένωση, που για πολλά χρόνια πριν ζούσαν περιορισμένοι κάτω από άθλιες συνθήκες εξαναγκάζονται να εγκαταλείψουν τα σπίτια τους και μια δεύτερη προσφυγιά τους περιμένει στον ίδιο τον τόπο καταγωγής τους. Το επίσημο κράτος με τα πενιχρά μέσα που διαθέτει οργανώνει κέντρα υποδοχής στο Λαύριο στη Βίγλα της Άρτας και σε άλλες περιοχές όπου ζουν κάτω από υποτυπώδεις συνθήκες.

Το Παγκόσμιο συμβούλιο των εκκλησιών απευθύνεται στο Ίδρυμα που ήδη έχει γίνει γνωστό για την προσφορά του, προκειμένου να προστατευθούν τα ανήλικα και πάλι παιδιά και παράλληλα να τους δοθεί η ευκαιρία να μορφωθούν και να προσαρμοστούν στις νέες συνθήκες ζωής στο νέο τόπο που ήρθαν. Το Ίδρυμα ανταποκρίθηκε αλλά τα παιδιά είναι τόσα πολλά που χρειάζεται να γίνει επέκταση του

οικήματος. Οι φιλανθρωπικές οργανώσεις του εξωτερικού ανταποκρίθηκαν και η Σουηδική οργάνωση “Radda Barnen” ανέλαβε την κάλυψη των λειτουργικών εξόδων του Ιδρύματος για 15 χρόνια.

Στον εκπαιδευτικό τομέα παράλληλα με το Δημόσιο Σχολείο, ιδρύεται και η Δευτεροβάθμια Οικοκυρική Σχολή, δεδομένου ότι το Ίδρυμα φιλοξενεί μόνο κορίτσια, σύμφωνα με την κοινωνική αντίληψη της εποχής που ήθελε χωριστά το κάθε φύλο και που έρχεται να συμπληρώσει το μεγάλο κενό που υπήρχε στη χώρα για την τεχνική εκπαίδευση παιδιών που αποφοιτούσαν από το δημοτικό και δυσκολεύονταν να παρακολουθήσουν την θεωρητική εκπαίδευση του τότε Γυμνασίου. Το πρόγραμμα θεωρήθηκε πρωτοποριακό και πολύ αργότερα το Υπουργείο Παιδείας ενδιαφέρθηκε για τη δομή και λειτουργία του προκειμένου να θεσμοθετήσει την ίδρυση και λειτουργία της Δευτεροβάθμιας Τεχνικής εκπαίδευσης.

Τα πολλά και σύνθετα προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι οικογένειες των επαναπατρισθέντων τόσο στον κοινωνικό όσο και στον οικονομικό τομέα περιπλέκουν ακόμη περισσότερο τα εκπαιδευτικά και ψυχολογικά προβλήματα των παιδιών. Γίνεται λοιπόν φανερή η ανάγκη για πιο ειδική αντιμετώπιση αυτών των προβλημάτων από ειδικούς στον τομέα των κοινωνικών και ανθρωπιστικών επιστημών.

Ξεκινώντας με μια κοινωνική λειτουργό, το προσωπικό του Ιδρύματος εμπλουτίζεται σταδιακά και με άλλες ειδικότητες όπως ψυχολόγους, παιδοψυχιάτρους, ειδικούς γυμναστές, μουσικοθεραπευτές. Παράλληλα γίνονται έντονες προσπάθειες να αναγνωρισθεί το Ίδρυμα από την πολιτεία και να ενταχθεί στην διεύθυνση Αναπήρων του Υπουργείου Υγείας και Πρόνοιας. Επίσης με ειδική σύμβαση το ΙΚΑ εγκρίνει την καταβολή τροφείων για τα παιδιά των ασφαλισμένων του που ζουν στο Ίδρυμα και έχουν ανάγκη ειδικής προστασίας και εκπαίδευσης.

3^η Περίοδος
1980- 1992

Τα εκπαιδευτικά και κοινωνικά προβλήματα που αντιμετωπίζουν τα παιδιά καθιστούν αναγκαία την μετατροπή του Δημόσιου Δημοτικού σχολείου γενικής εκπαίδευσης σε σχολείο ειδικής αγωγής. Η οικοκυρική σχολή καταργείται και στη θέση της δημιουργούνται τα επαγγελματικά εργαστήρια Ευθύνης του Υπουργείου Κοινωνικής Μέριμνας. Σχεδόν σε όλη τη 3^η δεκαετία σχεδιάζονται υλοποιούνται και εφαρμόζονται Ευρωπαϊκά προγράμματα μέσω των οποίων δίνεται η ευκαιρία αφενός για επιμόρφωση και εξειδίκευση του προσωπικού του τόσο στην Ελλάδα όσο και στο εξωτερικό και αφετέρου σχεδιάζονται και υλοποιούνται ειδικά εκπαιδευτικά προγράμματα με την εισαγωγή νέων μεθοδολογιών. Με αυτή την εξειδίκευση το Ίδρυμα αποκτά το σεβασμό και την εκτίμηση τόσο από πλευράς της πολιτείας όσο και από την κοινωνία γενικότερα. Το αποτέλεσμα είναι η ασφυκτική πίεση των αιτήσεων για τη φοίτηση παιδιών με σοβαρότερες διαταραχές και ιδιαίτερα με προβλήματα στην επικοινωνία.

4^η Περίοδος
1992-σήμερα

Το Ίδρυμα έχει πλέον δημιουργήσει τις προϋποθέσεις για ένα νέο άνοιγμα προς όλα τα παιδιά που παρουσιάζουν σοβαρές αναπτυξιακές διαταραχές και τις οικογένειές τους. Το Ίδρυμα αποκτά νέα κατεύθυνση και φιλοσοφία. Όλα τα παιδιά έχουν δικαίωμα για αξιοπρεπή ζωή που επιτυγχάνεται μέσα από την κατάλληλη εκπαίδευση η οποία διευρύνεται πέρα από τις ακαδημαϊκές γνώσεις σε τομείς όπως, η αυτοεξυπηρέτηση, άσκηση σε κοινωνικές δεξιότητες, και που υποστηρίζεται από ειδικές θεραπευτικές παρεμβάσεις όπως είναι η μουσικοθεραπεία, λογοθεραπεία, ψυχολογική στήριξη των παιδιών αλλά και των οικογενειών τους, δραματοθεραπεία και άθληση.

Για την αντιμετώπιση των τεράστιων οικονομικών προβλημάτων και προκειμένου το Ίδρυμα να έχει τη δυνατότητα κρατικής επιχορήγησης σε συνεργασία με το τμήμα Κοινωνικής Πρόνοιας του Υπουργείου Υγείας και Πρόνοιας ψηφίζεται το νέο καταστατικό του Ιδρύματος που αναγνωρίζεται ως ΝΠΙΔ μη κερδοσκοπικό με σαφείς στόχους και κατευθύνσεις.

Στο κατώφλι του καινούργιου αιώνα και στο κλείσιμο μισού αιώνα ζωής του, το Ίδρυμα για το Παιδί Η Παμμακάριστος είναι ένας φορέας Πρόνοιας και Εκπαίδευσης με αναγνώριση στη χώρα μας αλλά και στο εξωτερικό και κατέχει μια τεχνογνωσία στον τομέα του Αυτισμού και της Νοητικής Καθυστέρησης τέτοια που να θεωρείται το μοναδικό εκπαιδευτικό πλαίσιο για σοβαρές αναπτυξιακές διαταραχές στη χώρα μας. Το Ίδρυμα σήμερα περιθάλπει 220 παιδιά και νέους και η λειτουργία του περιλαμβάνει:

- 2 τμήματα Παιδικού σταθμού με πρόγραμμα ενσωμάτωσης ομάδας 10 νηπίων με σοβαρές διαταραχές που δεν γίνονται δεκτά ούτε στα ειδικά νηπιαγωγεία.
- 2 Δημόσια Ειδικά Δημοτικά σχολεία (ένα πρωτοβάθμιας και ένα δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης) που αποτελούν τις μεγαλύτερες μονάδες ειδικής αγωγής της χώρας, με παιδιά ηλικίας 6-25 ετών και για τα οποία το Ίδρυμα παρέχει την μεταφορά (από όλο το Λεκανοπέδιο της Αττικής) την σίτιση και την επιστημονική υποστήριξη της ιατροπαιδαγωγικής του ομάδας.
- Οικοτροφείο με δυναμικότητα 60 κλινών για περιπτώσεις παιδιών από όλη την Ελλάδα αλλά και από την Αττική όταν συντρέχουν κοινωνικοί και οικονομικοί λόγοι.
- Εξειδικευμένο Κέντρο Επαγγελματικής Κατάρτισης για νέες και νέους με νοητική καθυστέρηση ηλικίας από 15- 30.
- Ιατροπαιδαγωγική Ομάδα αποτελούμενη από παιδοψυχίατρο, ψυχολόγους, λογοπεδικούς, κοινωνικούς λειτουργούς και ομάδα επιστημόνων που εφαρμόζουν προγράμματα ειδικών θεραπειών, αθλητισμού και δημιουργικής απασχόλησης.

Ειδική Αγωγή

Μέχρι και το τέλος της δεκαετίας του '80 τα ειδικά σχολεία στη χώρα μας δέχονταν στην ουσία μαθητές που είτε αντιμετώπιζαν αισθητηριακές αναπηρίες είτε είχαν κάποιες μαθησιακές δυσκολίες ή και μαθητές με νοημοσύνη στα κατώτερα όρια του φυσιολογικού. Τα παιδιά με νοητική καθυστέρηση αλλά και με άλλες αναπτυξιακές ή και σύνθετες διαταραχές δεν είχαν πρόσβαση στην εκπαίδευση και συνήθως παρακολουθούσαν κάποιο πλαίσιο δημόσιο ή ιδιωτικό ευθύνης του Υπουργείου Υγείας και Κοινωνικής μέριμνας.

Η ανάγκη κάλυψης των εκπαιδευτικών αναγκών των παιδιών που κατά καιρούς φιλοξένησε το Ίδρυμα του έδωσε την ώθηση να στραφεί στο χώρο της Ειδικής αγωγής από το 1980. Αρχικά και μέχρι το 1987 ο μαθητικός πληθυσμός των εκπαιδευτικών του μονάδων παρουσίαζε μαθησιακές δυσκολίες που περιπλέκονταν με τα σύνθετα κοινωνικά προβλήματα που αντιμετώπιζαν τα παιδιά και οι οικογένειές τους.

Σε πειραματικό επίπεδο το 1987 έγινε η πρώτη προσπάθεια ενσωμάτωσης στο σχολείο 6 παιδιών με σοβαρές διαταραχές από την περιοχή. Όλα τα παιδιά παρουσίαζαν σύνθετες μαθησιακές δυσκολίες καθώς και δυσκολίες στην επικοινωνία και τη γλώσσα. Την ομάδα ανέλαβαν ένας εκπαιδευτικός και η λογοπεδικός του Ιδρύματος. Το πρόγραμμα εστίασε στην ανάπτυξη βασικών δεξιοτήτων για την αυτοεξυπηρέτηση τους και την εκπαίδευση βασικών ακαδημαϊκών γνώσεων (εκμάθηση των γραμμάτων, αριθμών κ.λ.π.).

Μετά από 2 χρόνια σκληρής δουλειάς το Ίδρυμα μέσω του επιστημονικού του συμβουλίου αποφάσισε ότι είναι έτοιμο να δεχθεί περισσότερα παιδιά δεδομένου ότι η μικρή εμπειρία είχε ήδη αποδείξει ότι όλα τα παιδιά μπορούν να εκπαιδευτούν εφόσον τους δοθεί το κατάλληλο πρόγραμμα. Το πρόγραμμα αυτό έγινε και η αφορμή για τη στενή συνεργασία μεταξύ των εκπαιδευτικών του Υπουργείου Παιδείας και του επιστημονικού προσωπικού του Ιδρύματος. Αποτέλεσμα αυτής της συνεργασίας ήταν η δημιουργία μιας ομάδας εργασίας η οποία όχι μόνο υποστήριξε την προσπάθεια αλλά και συνέβαλε τα μέγιστα στην αλλαγή της νοοτροπίας σχετικά με την εκπαίδευση των παιδιών με αναπτυξιακές διαταραχές στον χώρο της *Παμμακαρίστου* αλλά και ευρύτερα στη χώρα μας. Πιο συγκεκριμένα:

- Μετέφρασε και προσάρμοσε για τη γλώσσα μας ειδικά εκπαιδευτικά προγράμματα (Derbyshire Language Scheme, Let's Play Language κ.λ.π.) καθώς και αξιολογητικά εργαλεία.
- Εκπόνησε Ειδικό εκπαιδευτικό πρόγραμμα για τη δημιουργία νέας μονάδας εκπαίδευσης μαθητών με σοβαρές αναπτυξιακές διαταραχές άνω των 14 ετών που παραδοσιακά έληγε η Ειδική αγωγή. Η μονάδα αυτή αργότερα εντάχθηκε στη Δευτεροβάθμια εκπαίδευση με την ψήφιση του νόμου 2000 για την ειδική αγωγή.

- Εφάρμοσε πρωτοποριακές εκπαιδευτικές μεθόδους με τη χρήση εναλλακτικής επικοινωνίας. Αξίζει να σημειωθεί ότι στο πλαίσιο αυτής της προσπάθειας το ίδρυμα ανέλαβε την νόμιμη εκπροσώπηση στη χώρα μας της μεθόδου Εναλλακτικής Υποστηρικτικής Επικοινωνίας ΜΑΚΑΤΟΝ που χρησιμοποιείται στον πληθυσμό αυτό, με μεγάλη επιτυχία, σε περισσότερες από 40 χώρες σε όλο τον κόσμο. Ο οργανισμός που δημιουργήθηκε με την ονομασία ΜΑΚΑΤΟΝ ΕΛΛΑΣ έχει σαν κύριο στόχο τη διάδοση του προγράμματος μέσα από σεμινάρια που διοργανώνει σε πανελλαδικό επίπεδο καθώς και τη δημιουργία εκπαιδευτικού υλικού.
- Επεξεργάστηκε και σχεδίασε εκπαιδευτικό πρόγραμμα για τους μαθητές πολύ πριν το Παιδαγωγικό Ινστιτούτο επεξεργαστεί το αναλυτικό πρόγραμμα για την Ειδική Αγωγή.
- Πραγματοποίησε εκπαιδευτικό ταξίδι στη Μεγάλη Βρετανία όπου δόθηκε η ευκαιρία σε 10 εκπαιδευτικούς να παρακολουθήσουν σε 5 ειδικά σχολεία το εκπαιδευτικό σύστημα για την ειδική αγωγή και την εφαρμογή του.
- Σε συνεργασία με τον Σύμβουλο Ειδικής Αγωγής πραγματοποίησε 4 ημερίδες για τους εκπαιδευτικούς της περιφέρειας Ανατολικής Αττικής πάνω σε θέματα αξιολόγησης και διδασκαλίας διαχέοντας με αυτόν τον τρόπο τις γνώσεις και την εμπειρία που είχε αποκτηθεί.
- Σχεδίασε και υλοποίησε έρευνα σχετικά την βελτίωση των επικοινωνιακών και γλωσσικών δεξιοτήτων των παιδιών με αναπτυξιακές διαταραχές, με τη χρησιμοποίηση εναλλακτικής επικοινωνίας την οποία και παρουσίασε στο Διεθνές Συνέδριο για τον Αυτισμό στη Γλασκώβη το 2000.

Η πρωτοβουλία της *Παμμακαρίστου* να ενσωματώσει στο εκπαιδευτικό σύστημα και παιδιά με σοβαρές διαταραχές έγινε ένθερμα αποδεκτή από το Υπουργείο Παιδείας και την υποστήριξε όταν παρουσιάστηκαν αντιδράσεις κάποιων εκπαιδευτικών. Το αποτέλεσμα αυτής της προσπάθειας ήταν μέχρι το 1992 το μοντέλο της *Παμμακαρίστου* να έχει αναγνωρισθεί πανελλαδικά και ήδη πολλά ειδικά σχολεία να έχουν τη δυνατότητα να καλύψουν εκπαιδευτικά μαθητές με σοβαρές διαταραχές.

Συμμετοχή σε Ευρωπαϊκά προγράμματα

Από το 1980 το Ίδρυμα προσπάθησε να αξιοποιήσει τις ευκαιρίες που έδιναν τα Ευρωπαϊκά Προγράμματα με στόχο πάντα την ανάπτυξη και τη βελτίωση των παρεχομένων υπηρεσιών τόσο στον τομέα της Πρόνοιας όσο και στον τομέα της Ειδικής αγωγής. Από το 1982 μέχρι σήμερα έχει υλοποιήσει πάνω από 80 προγράμματα.

Ιδιαίτερα από το 1999 που προκηρύχθηκαν και τα προγράμματα για την ειδική αγωγή η αναγνώριση της υψηλής εξειδίκευσης του Ιδρύματος στον τομέα της διάγνωσης και αντιμετώπισης των σοβαρών αναπτυξιακών διαταραχών, επιβεβαιώθηκε με την ανάληψη από αυτό:

- Ενός ΕΠ (ΕΠΕΑΕΚ-I) για τη δημιουργία δομών προ-επαγγελματικής κατάρτισης και εργαστηρίων αυτόνομης διαβίωσης (1999).
- 2 ΕΠ (ΕΠΕΑΕΚ –II) για την εξειδίκευση και επιμόρφωση πλέον των 2000 εκπαιδευτικών και στελεχών της Ειδικής Αγωγής από όλη τη χώρα, στις Διαταραχές του Αυτιστικού Φάσματος και της Νοητικής Καθυστέρησης.
- 3 ΕΠ « ΥΓΕΙΑ – ΠΡΟΝΟΙΑ» για εργαζόμενους στον ευρύτερο τομέα της Πρόνοιας με θέματα που αφορούσαν:
 - Την εκπαίδευση στελεχών ως εκπαιδευτών αυτόνομης και ημιαυτόνομης διαβίωσης για άτομα νοητική καθυστέρηση / Αυτισμό.
 - Την προώθηση λειτουργικών δεξιοτήτων κατά ευρείες ομάδες ηλικιών των εξυπηρετούμενων της Κοινωνικής πρόνοιας-αντιμετώπιση αναπτυξιακών διαταραχών κ.λ.π.

Εκπαιδευτική φιλοσοφία

Το κυρίαρχο θέμα που απασχόλησε την ομάδα των εκπαιδευτικών του Δημόσιου Σχολείου και των ειδικών επιστημόνων του Ιδρύματος, από την αρχή, ήταν τον είδος της εκπαίδευσης που θα παρείχε αλλά και με ποιον τρόπο.

Στην πραγματικότητα η εκπαίδευση των παιδιών με αναπτυξιακές διαταραχές αποτελεί και το βασικό μέσο για την παρέμβαση. Εδώ η εκπαίδευση ταυτίζεται με την θεραπεία με την έννοια ότι ο βασικός στόχος της εκπαίδευσης είναι η πρόληψη των προβλημάτων συμπεριφοράς η οποία συχνά οδηγεί το παιδί σε ασυλιακή κατάσταση. Τι ακριβώς όμως θα συμπεριλάμβανε η εκπαίδευση των παιδιών; Ποια τα γνωστικά αντικείμενα που θα διδάσκονταν; Με ποιες προσαρμογές θα μπορούσε να εφαρμοστεί το αναλυτικό πρόγραμμα της γενικής αγωγής; Με ποια μέσα και τρόπους θα πραγματοποιούνταν η διδασκαλία; Αυτά ήταν μερικά από τα αρχικά ερωτήματα στα οποία έπρεπε να απαντήσει η ομάδα.

Καταρχήν ήταν σαφές ότι αντίθετα με τη γενική εκπαίδευση όπου το πρόγραμμα κατάρτιζεται σύμφωνα με τις δυνατότητες και ανάγκες του μέσου μαθητή, στην ειδική αγωγή και ιδιαίτερα στον τομέα των αναπτυξιακών διαταραχών, η αναφορά στο "μέσο" μαθητή θα ήταν τουλάχιστον αναποτελεσματική για τον σχεδιασμό και την κατάρτιση οποιουδήποτε διδακτικού προγράμματος. Όπως όλα τα παιδιά έτσι και τα παιδιά με αναπτυξιακές διαταραχές διαφέρουν μεταξύ τους σε σχέση με τις ικανότητές τους, τα ενδιαφέροντα τους, το χαρακτήρα τους και τις ανάγκες τους. Επίσης ο τύπος και η σοβαρότητα της αναπηρίας αλλά και ο αριθμός των αναπηριών που μπορεί να παρουσιάζει ένα παιδί συνιστούν παράγοντες ποικιλομορφίας που αποκλείουν την αναφορά στον "τυπικό" μαθητή.

Παρόλες τις διαφορές όλοι αυτοί οι μαθητές έχουν ένα κοινό χαρακτηριστικό δηλ. η αναπηρία τους επηρεάζει τη διαδικασία της μάθησης. Είναι λοιπόν σημαντικό για το σχεδιασμό του διδακτικού προγράμματος να λαμβάνονται υπόψη τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της συγκεκριμένης διαταραχής. Οι επιπτώσεις της νοητικής καθυστέρησης πάνω στη διαδικασία της μάθησης είναι τελείως διαφορετικές από αυτές του αυτισμού ή άλλων μαθησιακών δυσκολιών και σε ότι αφορά στον τρόπο με τον οποίο μαθαίνουν αυτοί οι μαθητές αλλά και στον τρόπο χειρισμού τους από την πλευρά του δασκάλου. Και ενώ ο μαθητής με νοητική καθυστέρηση αντιμετωπίζει σύνθετους αισθητηριακούς φραγμούς, που όταν υπερπηδηθούν μπορεί να επιτευχθεί μια σχετικά ολοκληρωμένη γνώση, τα παιδιά με αυτισμό που δεν κατανοούν τις έννοιες χρειάζονται αυστηρά δομημένη διδασκαλία προκειμένου να κατακτήσουν παράλληλους τομείς γνώσεων.

Το αναλυτικό πρόγραμμα της γενικής αγωγής που εφαρμόζονταν και στην ειδική αγωγή δεν εξυπηρετούσε τις ανάγκες των μαθητών και επιπλέον ματαίωνε και τις προσπάθειες των εκπαιδευτικών που το εφαρμόζαν, καθώς αναγνώριζαν ότι οι γνωσιακοί περιορισμοί δεν επέτρεπαν την εισροή θεωρητικών πληροφοριών και μάλιστα μέσα από την ακουστική επεξεργασία δεδομένου ότι οι μαθητές με ΝΚ έχουν ιδιαίτερη δυσκολία σε αυτό τον τομέα.

Η επαφή με πρακτικές άλλων κρατών και ιδιαίτερα της Μ. Βρετανίας βοήθησε στην αντιμετώπιση των θεμάτων που απασχολούσαν τους εκπαιδευτικούς με έναν πολύ συστηματικό τρόπο. Ο συστηματικός αυτός τρόπος επικεντρώθηκε στην επίλυση τριών θεμάτων της διδακτικής πράξης:

- Τους βασικούς διδακτικούς στόχους
- Την καθαυτό διδασκαλία
- Την αξιολόγηση της προόδου των μαθητών

Για τους βασικούς διδακτικούς στόχους η ομάδα επεξεργάστηκε ένα εργαλείο αρχικής αξιολόγησης σε όλους τους τομείς ανάπτυξης, βασισμένο στα στάδια της φυσιολογικής εξέλιξης, προκειμένου να καθοριστούν οι ικανότητες και οι αδυναμίες κάθε παιδιού. Στα αρχικά στάδια η αξιολόγηση έγινε με τη συνεργασία των ειδικών επιστημόνων στη συνέχεια όμως και οι εκπαιδευτικοί απέκτησαν τις γνώσεις και την εμπειρία και σήμερα η εκπαιδευτική αξιολόγηση γίνεται αποκλειστικά από τους δασκάλους.

Περιεχόμενο προγράμματος

Με βάση την αρχική αξιολόγηση αντιμετωπίστηκε και το θέμα του περιεχομένου του προγράμματος καταρτίστηκε πάνω στις παρακάτω προτεραιότητες:

- Καταρχήν ήταν σημαντικό να διασφαλιστεί ότι όλα τα παιδιά θα είχαν την ευκαιρία να αναπτύξουν βασικές δεξιότητες όπως προσοχή, συγκέντρωση, μίμηση, κατανόηση και χρήση της γλώσσας πάνω στις οποίες βασίζεται η διδασκαλία και είναι σημαντικές για τη μελλοντική μάθηση του παιδιού.
- Βασιζόμενοι στην φυσιολογική ανάπτυξη κρίθηκε ότι η ανάπτυξη του παιχνιδιού έπρεπε να κατέχει εξέχουσα θέση στη διδασκαλία δεδομένου ότι το παιχνίδι είναι ο φυσικός τρόπος ανακάλυψης του περιβάλλοντος και επεξεργασίας του μέσα από την οποία προκύπτει η γνώση. Τα παιδιά με αναπτυξιακές διαταραχές υστερούν σε αυτή την ανάπτυξη και σε εκείνα που παρουσιάζουν σοβαρότερες διαταραχές είναι αναγκαίο να διδαχθούν, με πολύ συστηματικό τρόπο, να παίζουν.
- Σύμφωνα με την αρχή των ίσων ευκαιριών για όλους τους μαθητές, στο περιεχόμενο του προγράμματος θα έπρεπε να περιλαμβάνονται τουλάχιστον σε ένα βασικό επίπεδο, τα γνωστικά αντικείμενα του προγράμματος της γενικής αγωγής (γλώσσα, μαθηματικά, γυμναστική, μουσική κ.λ.π.).
- Το πιο σημαντικό θέμα, που αντανάκλα και την εκπαιδευτική φιλοσοφία της Διεπιστημονικής ομάδας του Ιδρύματος, ήταν η επιλογή της εκπαίδευσης των μαθητών σε δεξιότητες που αφορούσαν την αυτοεξυπηρέτηση και αυτονόμησή τους. Έτσι το πρόγραμμα περιλάμβανε δραστηριότητες από διδασκαλία στη χρήση της τουαλέτας, για τους μαθητές για βαριές και σύνθετες διαταραχές, μέχρι χρησιμοποίηση υπηρεσιών και μαγειρική για μαθητές με υψηλότερες ικανότητες.

Το πρόγραμμα που διαμορφώθηκε εξισορρόπησε ανάμεσα στους τρεις άξονες:

- Τον γνωστικό
- Τον κοινωνικό
- Τον δημιουργικό

Εκμεταλλευόμενοι κάθε κοινωνικό γεγονός (γιορτή, προγραμματισμένη έξοδος, δραστηριότητες καθημερινότητας που αφορούν στην αυτοεξυπηρέτηση, θέματα σχετικά με την περιβαλλοντικά προγράμματα ή προγράμματα αγωγής υγείας που υλοποιούνται κάθε χρόνο στο σχολείο, στόχος είναι οι μαθητές να βιώσουν εμπειρίες και να κατακτήσουν γνώσεις χρηστικές και λειτουργικές που να τους εξυπηρετούν στην καθημερινή ζωή τους αλλά και που να τους δίνουν τη δυνατότητα να ελέγχουν όσο το δυνατόν καλύτερο εκφράζοντας τις προτιμήσεις τους τα συναισθήματά τους τις επιθυμίες τους και τις επιλογές τους.

Το καθημερινό εκπαιδευτικό πρόγραμμα των μαθητών μοιράστηκε σε τρεις ζώνες:

- 1^η ζώνη, 9-10.30 π.μ.: Καλλιέργεια της γλώσσας και των βασικών προ-μαθηματικών και μαθηματικών εννοιών καθώς και της κοινωνικοποίησης. Δραστηριότητες αυτής της ζώνης είναι η συζήτηση στην ομάδα (παρουσίες, ημερολόγιο, καιρός, πως περάσαμε την προηγούμενη μέρα, πρόγραμμα της ημέρας, πρόγραμμα προσωπικής υγιεινής και πρόγραμμα φαγητού.
- 2^η ζώνη, 10-12π.μ.: Άσκηση τεχνικών δεξιοτήτων και κατανόησης του φυσικού κόσμου. Η ζώνη περιλαμβάνει δραστηριότητες άσκησης της λεπτής κινητικότητας, χειροτεχνίας, παρατήρησης και επεξεργασίας του φυσικού περιβάλλοντος (εμείς και ο κόσμος).
- 3^η ζώνη, 12 -1μ.μ.: Περιλαμβάνει αποκλειστικά τη διαδικασία του μεσημεριανού γεύματος που είναι σημαντική εκπαιδευτική διαδικασία. Συμπεριλαμβάνονται δραστηριότητες όπως προετοιμασία κάθε παιδιού από άποψη υγιεινής, προετοιμασία του τραπέζιού, επιλογή και σερβίρισμα του φαγητού, καθαριότητα του χώρου του φαγητού.

Εκπαιδευτική μεθοδολογία

Η κατανόηση της φύσης της διαταραχής και των επιπτώσεων της στη μάθηση αποτελεί την βασική προϋπόθεση για την εκπαιδευτική προσέγγιση. Η νοητική καθυστέρηση, ο αυτισμός ή άλλες αναπτυξιακές διαταραχές απαιτούν και διαφορετικές διδακτικές μεθόδους. Ακολουθήθηκαν οι πιο σύγχρονες εκπαιδευτικές προσεγγίσεις που βλέπουν τον μαθητή ως ενεργό συμμετέχοντα σε καλά δομημένες και διαβαθμισμένες δραστηριότητες που τον βοηθούν να λειτουργεί αποτελεσματικότερα στην καθημερινή ζωή του. Χωρίς να αποκλείεται η εξατομικευμένη διδασκαλία, κυρίως για την ανάπτυξη δεξιοτήτων, η ομαδική εργασία θεωρήθηκε κεντρική δεδομένου ότι η μάθηση είναι μια κοινωνική δραστηριότητα. Λόγω της μεγάλης σημασίας της γλωσσικής επικοινωνίας, ως μέσου μετάδοσης της γνώσης, κρίθηκε απαραίτητο να χρησιμοποιηθούν εναλλακτικοί και υποστηρικτικοί τρόποι για την επικοινωνία. Οι εκπαιδευτικοί εξειδικεύτηκαν στο Γλωσσικό Πρόγραμμα ΜΑΚΑΤΟΝ και το Ίδρυμα ανέλαβε την νόμιμη εκπροσώπηση του στη χώρα μας. Ο τομέας που αντανάκλασε την εκπαιδευτική φιλοσοφία ήταν αυτός που αφορούσε στον τρόπο της διδασκαλίας καθώς και στη διαμόρφωση του εκπαιδευτικού περιβάλλοντος.

Έγινε προσπάθεια, βασιζόμενοι στα ερευνητικά δεδομένα που αφορούσαν τις ιδιαιτερότητες και γνωσιακά ελλείμματα των μαθητών με ΝΚ, να προσαρμοστεί ο χώρος της τάξης. Καταργήθηκαν οι κοινές τουαλέτες για τους μικρούς μαθητές και για κάθε τάξη διαμορφώθηκε ένα πλήρες μπάνιο για την εκπαίδευση σε βασικές δεξιότητες υγιεινής. Η τάξη έμοιαζε περισσότερο με ένα μικρόκοσμο. Δημιουργήθηκαν γωνιές για την άσκηση σε συγκεκριμένες δεξιότητες (γωνιά για το παιχνίδι, για χειροτεχνία, νεροχύτης και ντουλάπι για το φαγητό κ.λ.π.).

Η εκπαιδευτική προσέγγιση ακολούθησε το πρότυπο της φυσιολογικής εξέλιξης σύμφωνα με την οποία οι μαθητές βιώνουν καθημερινές κοινωνικές καταστάσεις στις οποίες καλούνται τα παιδιά να συμμετάσχουν και να λάβουν ενεργό μέρος, μέσα από καλά δομημένες και διαβαθμισμένες δραστηριότητες. Για παράδειγμα παίρνοντας αφορμή ένα κοινωνικό γεγονός ή κατάσταση π.χ. το μάζεμα της ελιάς, ο τρύγος, τα Χριστούγεννα κ.λ.π. Ο δάσκαλος σχεδιάζει την εκπαιδευτική ενότητα και τις συγκεκριμένες δραστηριότητες σε όλα τα εκπαιδευτικά αντικείμενα. Έτσι για τον τρύγο οι μαθητές αφού παρακολουθήσουν το κόψιμο των σταφυλιών και την εργασία στο πατητήρι θα έχουν την ευκαιρία να ασχοληθούν με το θέμα, αγοράζοντας σταφύλια, τρώγοντας σταφύλια, φτιάχνοντας μουσταλευριά, ζωγραφίζοντας σταφύλια, παρατηρώντας την εξέλιξη του φυτού και τη μετατροπή του σταφυλιού σε κρασί ή σταφίδες, συζητώντας για τις συνήθειες σε σχέση με τον τρύγο σε διάφορες περιοχές της χώρας μας. Όλες αυτές οι δραστηριότητες θα βοηθήσουν τους μαθητές ανάλογα με το νοητικό τους επίπεδο αντιληφθούν τον κόσμο που τους περιβάλλει να τον παρατηρήσουν και να τον μελετήσουν, και να τον αξιοποιήσουν για να ικανοποιήσουν τις ανάγκες τους.

Με την ανάληψη των ΕΠΕΑΕΚ για την εξειδίκευση των εκπαιδευτικών, που αναφέρθηκαν παραπάνω, το Ίδρυμα είχε τη δυνατότητα να εκδώσει και να διαθέσει μέσω του διαδικτύου 5 εκπαιδευτικούς οδηγούς πάνω σε θέματα διδασκαλίας:

- 1) Επικοινωνίας και γλώσσας
- 2) Μαθηματικών
- 3) Προ-επαγγελματικών και επαγγελματικών δεξιοτήτων
- 4) Ηλεκτρονικών Υπολογιστών
- 5) Ψυχοκινητικής

στα οποία περιγράφεται με λεπτομέρεια η μεθοδολογία που ακολουθήθηκε για κάθε εκπαιδευτικό αντικείμενο.

Ο ρόλος της Οικογένειας

Είναι σημαντικό να αναφερθεί ότι στα δύο πρώτα χρόνια που πιλοτικά το σχολείο δέχθηκε μαθητές με σοβαρές διαταραχές έγινε προσπάθεια συμμετοχής και των γονέων στο εκπαιδευτικό έργο με την παρουσία κάθε γονιού ανά δεκαπενθήμερο στην τάξη την ανταλλαγή απόψεων και την εκπαίδευση και υποστήριξή τους για τη συνέχιση της εκπαίδευσης και στο σπίτι. Δυστυχώς το πρόγραμμα δεν συνεχίστηκε κυρίως για διοικητικούς λόγους όμως η εμπειρία που αποκτήθηκε απέδειξε ότι ο μόνος τρόπος για την αντιμετώπιση των ειδικών αναγκών των παιδιών είναι μέσα από την ενεργό συμμετοχή των γονέων και κυρίως μέσα από τις σχέσεις εμπιστοσύνης και σεβασμού μεταξύ των γονέων και των εκπαιδευτικών. Οι παρακάτω σκέψεις ανατακλούν τη θέση του Ιδρύματος σε σχέση με τη συμμετοχή των γονέων στο εκπαιδευτικό έργο.

Αναμφισβήτητα ο ρόλος των γονέων είναι κεντρικός στην εκπαίδευση των παιδιών με αναπτυξιακή διαταραχή. Πώς όμως εμπλέκονται σε αυτήν; Κατ αρχήν ο απώτερος στόχος της Ειδικής Αγωγής είναι η γενίκευση και η μεταφορά των δεξιοτήτων που αποκτήθηκαν από το σχολείο στο σπίτι. Αυτό απαιτεί, ως βασική προϋπόθεση την άμεση επικοινωνία του δασκάλου με την οικογένεια. Δεύτερον Ο δάσκαλος, κυρίως στα αρχικά στάδια, χρειάζεται να συλλέξει πληροφορίες σχετικά με τις ανάγκες, συνήθειες, επιθυμίες, ενδιαφέροντα και άλλες ιδιαιτερότητες του μαθητή. Φυσικά η πιο αξιόπιστη πηγή πληροφόρησης είναι η οικογένεια. Επομένως γίνεται σαφές ότι χωρίς τη συνεργασία Οικογένειας Σχολείου οποιαδήποτε εκπαιδευτική παρέμβαση θα ήταν αναποτελεσματική. Ποιο όμως θα ήταν το καλύτερο μοντέλο μιας τέτοιας συνεργασίας; Αναμφισβήτητα οι γονείς έχουν την μεγαλύτερη ανάγκη και ενδιαφέρον για την εκπαίδευση των παιδιών τους, όμως την ευθύνη του εκπαιδευτικού έργου έχει ο δάσκαλος ο οποίος θα πρέπει να αναλαμβάνει την πρωτοβουλία αυτής της συνεργασίας.

Σε αυτήν την μορφή συνεργασίας ο δάσκαλος αναλαμβάνει τον ρόλο του «συντονιστή-εκπαιδευτή» που σχεδιάζει, οργανώνει και εφαρμόζει το εκπαιδευτικό πρόγραμμα του μαθητή στο σχολείο. Ο δε γονιός, ιδιαίτερα του παιδιού με σοβαρή δυσκολία, αναλαμβάνει τον ρόλο του «συνεκπαιδευτή» καθώς το μεγαλύτερο μέρος του διδακτικού περιεχομένου συνεχίζεται στο σπίτι δηλ οι δραστηριότητες αυτοεξυπηρέτησης, ανάπτυξης της γλώσσας κ.λ.π.

Ο ρόλος του "συνεκπαιδευτή" δεν είναι πάντα αποδεκτός από τον γονιό. Πολλοί γονείς δεν μπορούν ή δεν θέλουν να ανταποκριθούν σε αυτόν τον ρόλο και δεν είναι λίγες οι φορές που ο δάσκαλος αισθάνεται αδύναμος να παρέμβει εξ αιτίας της άρνησης συνεργασίας ορισμένων γονιών. Επίσης πολλές φορές ο ρόλος αυτός, ακόμη και για τους πολύ συνεργάσιμους γονείς, είναι δύσκολος που ενώ μαθαίνουν πολλά πράγματα στα παιδιά τους, γενικά δεν είναι δυνατόν να έχουν τις απαραίτητες γνώσεις και τις εκπαιδευτικές τεχνικές για να αντιμετωπίσουν τις δυσκολίες των παιδιών τους. Έτσι ο δάσκαλος αναλαμβάνει την υποστήριξη και εκπαίδευση των γονιών προκειμένου να χρησιμοποιούν ειδικές τεχνικές καθώς και έναν οργανωμένο και συστηματικό τρόπο στην παρέμβασή τους.

Ουσιαστικά το εκπαιδευτικό πρόγραμμα των μαθητών με Νοητική Καθυστέρηση σχεδιάζεται και αξιολογείται στο σχολείο από το δάσκαλο και εφαρμόζεται από το γονιό στο σπίτι υπό την καθοδήγηση και τον συντονισμό του δασκάλου. Με αυτόν τον τρόπο διασφαλίζεται η εναρμόνιση των εκπαιδευτικών στόχων καθώς και η ομοιομορφία στην εκπαιδευτική προσέγγιση.

Δεδομένης της αναγκαιότητας της συνεργασίας το επόμενο βήμα για τον δάσκαλο είναι να βρει τρόπους ώστε αυτή η συνεργασία να λειτουργεί όσο το δυνατόν καλύτερα. Οι πιο συνηθισμένοι τρόποι είναι:

Η συνεργασία με μια οικογένεια (ατομική)

Η συνεργασία με πολλές οικογένειες συγχρόνως (ομαδική)

Ο ένας τρόπος συνεργασίας δεν αποκλείει τον άλλον. Ανάλογα με την περίπτωση χρησιμοποιείται αυτός που θεωρείται ως ο πιο κατάλληλος. Και στις δύο περιπτώσεις χρειάζεται καλός προγραμματισμός ώστε να μη χάνεται πολύτιμος χρόνος αφενός και αφετέρου να μη δυσκολεύεται η λειτουργία του σπιτιού ή του σχολείου.

Στην περίπτωση της ατομικής συνεργασίας, προκειμένου ο δάσκαλος να γνωρίσει την οικογένεια και τον τρόπο με τον οποίον λειτουργεί ο μαθητής του μέσα σε αυτήν, ίσως να χρειαστεί πολλές συναντήσεις με την οικογένεια και ίσως επίσης χρειαστεί να επισκεφθεί και το σπίτι. Και στις δύο περιπτώσεις απαιτείται χρόνος, που ο δάσκαλος δεν διαθέτει σύμφωνα με το ωράριο εργασίας του. Παρόλα αυτά ένας καλός προγραμματισμός μιας συνάντησης στην οποία θα μπορούσαν να συλλεχθούν οι περισσότερες πληροφορίες, θα μπορούσε να μειώσει τον αριθμό των συναντήσεων στο ελάχιστο. Οι επισκέψεις των γονιών στο σχολείο είναι πολύ σημαντικές αφενός γιατί τους δίνεται η δυνατότητα να δούν το παιδί τους σε ένα διαφορετικό περιβάλλον και αφετέρου να παρακολουθήσουν το δάσκαλο να εφαρμόζει συγκεκριμένες τεχνικές που θα τους βοηθήσουν να τις χρησιμοποιήσουν και οι ίδιοι στο σπίτι. Οι επισκέψεις στο σπίτι είναι αδύνατον να προγραμματιστούν στις ώρες του σχολείου, έτσι αναγκαστικά θα πρέπει να γίνονται σε εθελοντική βάση.

Οι ομαδικές συναντήσεις έχουν ποικίλες μορφές. Συχνά ο δάσκαλος μπορεί να καλέσει όλους τους γονείς της τάξης του ή να έχει καθορίσει τακτικές συναντήσεις μέσα στο χρόνο ώστε οι γονείς να ενημερώνονται για το γενικό εκπαιδευτικό πρόγραμμα. Επίσης μπορεί ο δάσκαλος να οργανώσει συναντήσεις για την εκπαίδευση των γονέων σε συγκεκριμένο θέμα όπου στην ομάδα μπορεί να συμμετέχουν γονείς μαθητών από διαφορετικές τάξεις. Αυτές οι συγκεντρώσεις είναι ιδιαίτερα επωφελείς για τους γονείς οι οποίοι αντιλαμβάνονται ότι δεν οι μόνοι που αντιμετωπίζουν δυσκολίες και πολύ συχνά αυτές οι ομάδες μπορεί να μετατραπούν σε ομάδες αυτοβοήθειας που μπορεί να υποστηρίξουν σε υψηλό βαθμό γονείς που το έχουν ανάγκη. Οι ευκαιρίες επίσης για ομαδικές συναντήσεις γονέων με τους δασκάλους βοηθούν στην ανάπτυξη καλών σχέσεων μεταξύ οικογένειας και σχολείου που οδηγεί στην ελαχιστοποίηση συναισθημάτων αμφιβολίας και από τα δύο μέρη. Το μειονέκτημα αυτών των συναντήσεων έγκειται στο γεγονός ότι αυτές συνήθως γίνονται μετά τις ώρες του σχολείου δηλ κατά τον ελεύθερο χρόνο του δασκάλου.

Η συνεργασία δεν εξαντλείται στα στενά εκπαιδευτικά πλαίσια που αφορούν συγκεκριμένα παιδιά. Ολόκληρος ο χώρος του σχολείου είναι μια κοινωνία η οποία προκειμένου να λειτουργεί πρέπει να τη δει κανείς στην ολότητά της. Σε αυτήν την κοινωνία συμμετέχουν εξίσου οι μαθητές, οι οικογένειές τους και οι δάσκαλοι. Οι σύλλογοι γονέων από μόνοι τους μπορούν ελάχιστα να βοηθήσουν στην καλή λειτουργία αυτής της κοινωνίας. Ένας σύλλογος που απαρτίζονταν από γονείς και δασκάλους συγχρόνως θα ήταν η ιδανική λύση που θα διασφάλιζε τον κοινό τους στόχο δηλ. την αντιμετώπιση των αναγκών των μαθητών μέσα από την κατάλληλη για αυτά εκπαίδευση.